

ւեր կ'ունենան տղաք որոնց պատճառը աղտոտութիւնն է :

Արհրորդ խնամքը կերակուրին կողմանէ պիտի ըլլայ . վասն զի կաթէն զատ տղոց տրուած բաներն ալ շատ զգուշութեամբ նայելու է : Սայրեր կան որ ինչ և իցէ կակուղ կամ ջրոտ բան կուտան տղուն որ ուտէ . չափն ալ չեն նայիր , հապա քանի որ տղան բերանը բանայ՝ իրենք ալ ապուրը կամ խաւիժը անոր բերանը կը լեցունեն կը թխեն , առանց նայելու թէ արդեօք տղան կրնայ մարսել . կարծեն թէ որչափ ալ շատ ուտէ տղան՝ փնաս չունի , իբր թէ տղուն ստամոքսը երկրթէ ըլլար : Իս անխոհեմութենէն առաջ կուգան շատ անգամ տղուն անհանգստութիւնը , վատառողջութիւնը և ուրիշ դիպուածներ : Ստամոքսը փափուկ գործարան մըն է որ շուտ կը յոգնի ու կ'այլալի . անով տղուն քունը կը պակսի ու վատոյժ կը մնայ . ընդհակառակն քիչ կերակուր տալը աւելի ապահով է ու վտանգ չունի : Վիչ մը որ մեծնայ տղան ու ախորժակը բացուի , կը սկսի համով կերակուրներ ուզել . մայրն ալ սիրտը չդիմանալէն , կամ ուրիշները իբր թէ տղան սիրելէն՝ չէ չեն ըսեր , որչափ դժուարամարս բան ալ ըլլայ ուզածը՝ կուտան որ ուտէ , մանաւանդ խմորեղէն ու շաքարեղէն : Իս բանս երկու փնաս ունի . մէյմը որ տղուն առողջութիւնը կը փնասուի , երկրորդ որ անատենէն կը սկսի որկրամոլութեան վարժիլ : Չեմ ըսեր թէ տղուն ամենեւին անոյշ բաներ չտրուին . ատ ըլլալու բան չէ . բայց աս ալ նայելու է որ անատենէն սորվի տղան չափաւորութիւնն ու բարեխառնութիւնը :

Արրորդ խնամքը տղուն շարժմանը վրայ պիտի ըլլայ : Ինչափ հարկաւոր է տղոց շարժմունքը՝ որ բնութիւնը զիրենք կը դրդէ անդադար ու անհանգարտ ըլլալու , ու առանց շարժման տխուր ու տկար կ'ըլլան , անբոյսերուն նման որ եթէ ձեռքով ձգվես՝ չեն կրնար համարձակ ծիլ ու ածիլ :

Իայց պէտք չէ ալ թողուլ որ տղան ուզածին պէս արձակ համարձակ քալէ , վազվռտէ , իյնայ ու ելլէ , վասն զի ասոր ալ չափազանց փնասակար է : Իս չափազանց շարժմունքներէն ըզգուշացնելու համար , երբոր տղան կ'իյնայ ու մէկ տեղը ցաւցնելով կը սկսի լալ ու կանչուրուտել , ան առջի լացը դադրելուն պէս հասկըցուր իրեն թէ ահա անանկ անհանգարտութիւններուն փնասը աս է . և թէպէտ առջի բերանը ջրի ձայն կուգայ տղուն քու խրատդ , բայց քանի մը անգամ ալ անանկ փորձանքներու հանդիպի ու միշտ խրատեսնէ , ուզէ չուզէ կը խելօքնայ : Աստի տղուն շարժմունքը պէտք է ստէպ ստէպ ըլլայ՝ բայց քիչատեն , հանգարտ՝ բայց նստողական չէ , հապա միշտ ոտքի վրայ :

ԱՉԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Երբ ազգն ալ որպէս զի ուրիշ ազգաց պէս ծաղկի գիտութեամբ ու մարդկութեամբ , պէտք է ամէն բանէ առաջ յուսահատութիւնն ու սրտաւ կոտրութիւնը մէկդի դնէ : Նանչայ իրեն կատարելութիւնները , ու սիրտ առնէ առաջ երթալու : Չըսէ թէ հայն աւագ է , մեր աղքատն աւագն է . գիտնայ թէ աս ըսողը ինքը զինքը կը նախատէ քան թէ իրեն ազգակից եղբարքը , ու ջանայ որ ինքը իր ազգին փառք ու պարծանքը ըլլայ : Իսկայ այն պիտի ընդարձակ նիւթ մըն է որ մեր օրագրին մէջ որչափ յորդորանքներ ալ դրուին ասոր վրայ՝ քիչ են , շատ չեն . բայց որովհետեւ մեր ազգին մէջ լեզուագէտներ ալ կը գտնուին որ տար ազգաց գրած պատմութիւններն ու աշխարհագրութիւնները կարդալով՝ անոնց սխալ ու ծուռ կարծիքները շիտակի տեղ կ'առնեն ու կը խաբուին , անոր համար շատ հարկաւոր կ'երեւնայ մեզի որ ատեն ատեն օրագրիս մէջ ան ծուռ կարծիքները չըտկենք ու սրբագրենք : Իսպիսի սխալ

կարծիքները խիստ շատ են . բայց մենք առ այժմ ասանկ թեթև գրությունների մէջ գոհ պիտի ըլլանք անոնց գլխաւորները միայն շտկելու . այսինքն ան մեծամեծ սխալները որ բոլոր են անուանի մատենագիրներ չայաստանի զանազան հին և նոր քաղաքներուն վրայ , չայոց քաղաքական ու եկեղեցական սովորութեանցը վրայ , չայոց պատմութեանը այլևայլ կտորներուն վրայ , և այլն : Յուսանք որ ոչ միայն մեր ազգային եղբարց հաճոյ և օգտակար ըլլայ աս մեր աշխատութիւնը , հապանակ առնելու օտար ազգաց :

Չայոց անոսանք վրայ :

Ս'եր ազգին վաւերական պատմութիւններէն ու անընդհատ աւանդութենէն գիտենք որ մեր չայ անունը առնուած է չայի անունէն , որ իոյնահասակէն թուանը թուուն էր . "Իսկ աշխարհս մեր կողի յանուն նախնոյն մերոյ չայկայ չայոյ , կ'ըսէ Խորենացին . չայաստան ըսելն ալ նոյն է , այսինքն չայոց երկիր :

() օտար ազգերը մեզի աս չայ անունը չեն տար . հապա բաց 'ի Ս'րաց ազգէն (որ սօփոսէ կ'ըսեն մեզի) ամէնքն ալ արեւելե կամ երեւելե կ'ըսեն մեր ազգին : Ս'որ ալ ստոյգ պատճառը մեր պատմութենէն գիտենք . վասն զի կ'ըսէ Խորենացին թէ մեր Ս'րամնահասակէն , որ չայկնահասակէն թուան թուներէն էր , հայրենասէր մարդ մը ըլլալով , չայաստանի թշնամիները որ եկեր տիրեր էին հոն՝ վաւերաց , ու մէկգիւն ինչուան չնդկաստան , մէկալ գիւն ինչուան Ս'իջերկրական ծովը քշեց : Ս'անկով չայոց ազգն ու յոյժը նոր ճանցան իրենց քովի ժողովուրդները , ու բուն անունը չգիտնալով՝ Ս'րամնահասակէն անունը տուին մեր ազգին , ու ըսին Ս'րայ :

1 Ճարտասանութիւն ուրիշ անուններ ալ կուտանք երբեք մեր ազգին . ինչպէս , Տոն Թորգոմայ կամ Աշոմայ , Աստուածաբան Գրոհ , Արամեան աս և այլն :

այսինքն Ս'րամեան :

Ս' կերպով ազգի մը հին անուան տեղը նոր անուն մը վրան դրուելը և ուրիշներէն անանկ ճանցուելը ուրիշ ազգերու ալ պատահած է , ուստի զարմանք չէ . ինչպէս ասա () ուրբաց ազգը օսմանդի կամ օսմանը ըսուած է սուրբան () սմանին անունովը : Ս'ուսաց ազգը տաճկերէն ճոհոֆ կամ ճոհոֆլու , Ս'րոպացուց լեզուովն ալ ճոհոֆլու ըսուեր է երկար ատեն՝ իրենց հին մայրաքաղաքին անունէն : Ս'րացիք ալ , որ իրենք զիրենք Ս'արթուի կ'անուանեն՝ իրենց Ս'արթուի նահապետին անունէն , ուրիշ ազգերը անոնց այլևայլ անուններ կուտան , և շատը իւրիշ կամ ճիշդիս կ'անուանեն , ինչպէս որ կ'երևնայ՝ իրենց Կրիիէ կամ Կրիի անունով թագաւորներուն անունէն առնելով :

Օրմանալին աս է որ Յունաց հին պատմիչներէն ոմանք ուղեւով որ ամէն ազգ իրենցմէ ելած ըլլայ , չայոց Ս'րայի ըսուելուն վրայ այսպիսի պատմութիւն մը չիներ են : Ս'րասպել մը ունին որ ատենով Կողքիս ըսուած երկիրը ոսկիէ մորթ մը կայ եղեր որ ասէֆեղի ալ կ'ըսուի . աս ոսկին առնելու համար՝ Ս'րոնաւորդը ըսուած յոյն կտրիճները հոն գնացեր ու Կողքիս թագաւորին աղջկանը մատնութեամբը ձեռք ձգեր են : Ս'սոնց մէկն ալ է եղեր Ս'րայի թեսաղացին , որ Կողքիսէն դառնալու ատենը եկեր չայաստանի տիրեր է , ու իր անունովը երկիրն ալ ըսուեր է Ս'րայի : Ս'յնչափ յայտնի է աս առասպելին ստուածիւնը , որ հիմա ոչ միայն Ս'րոպացիք՝ հապանակ : Յունաց գիտուններն ալ կը ծիծաղին վրան . ուստի մեզի հարկ չըլլար որ խօսքերնիս երկնցնենք :

Ս'մանապէս զանց կ'ընենք մէջ բերել ու հերքել ան ծաղրական ստուգաբանութիւնները որ եւրոպացի մատենագիրներէն ոմանք (որ Ս'րայե-

ցւոց լեզուն ուրիշ ամէն լեզուաց մայրը կը սեպեն) մեր Լեւոնի անունն ալ եբրայեցերէն է կ'ըսեն , իբր թէ Լեւոնի , այսինքն Լեւոնի Լեւոնի . մտքերնին ալ դրեր են թէ Լեւոնի ըսածը Լեւոնի է , որ Լեւոնի ալ կ'ըսուի :

Լեւոնի մէկ բանի մը ստոյգ պատճառը չգիտնալէն ետեւ՝ զարմանք չէ որ հազար ու մէկ ծուռ ու մուռ կարծիքներու մէջ իյնայ :

Հ . Գ . ԱՅՎ :

Պոթուշանցի Հայոց Խորհրդարանի Կարգադրութիւնը :

Ինչպէս ՈՒՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ Զանքը քանի մը տարուրէն է՝ ի վեր շատ վառուած է նաեւ Սոցիալիստի մէջ , որով Սոցիալիստներն ալ (որ տաճկերէն Պոթուշանցի) սկսեր են իրենց լեզուն կոկել ու մատենագրութեան յարմարեցնել , օրագիր հրատարակել , ու ռամկական կրթութեան գրքեր հանել : Եւսոնց հետեւող , կամ թերեւս քիչ մը բարի օրինակ ալ տուող եղեր են Սոցիալիստի հայ բնակիչները , որ հինգ հարիւր տարի առաջ Հայաստանէն հոն եկած ու երկրին գլխաւոր վաճառականներն եղած են , ու Սոցիալիստներուն մէջ միշտ իրենց ազգին պատիւն ու ազնուութիւնը պահած են : Եւսոն շատ աւելի բազմութիւն էին Սոցիալիստի Հայերը , բայց հետ զհետէն ցրուելով՝ հիմա տասը հազար հոգի հազիւ կ'ելեն : Օտանազան քաղաքներուն հայ բնակչացը վրայ խօսիլը ուրիշ ատենի ձգելով , հոս Պոթուշանցի Հայոց վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը տանք , որ ուրախութեամբ ընդունեցանք Սոցիալիստի Պոթուշանցի ազնուական ու ազգասէր մերազնեայ իշխանէն , որ Իւլիովի քովերը կը բնակի , ու անձամբ գնացեր տեսեր է մօտերս Պոթուշանցի Հայոց վիճակը :

Պոթուշան քաղաքը Սոցիալիստի մայրաքաղաքին (որ է Եւսոն) հիւսիսային արեւմտեան կողմը կ'իյնայ , ու

գրեթէ 54 մղոն հեռու է անկէ : Եւսոն առուտուր ունի Սոցիալիստի ու Պոթուշանցի հետ , ու ինչուան ի փոխառ ու Պոթուշանցի կը տանի իր վաճառքները , որ են գինի , կենդանիք , բուրդ , մեղր , մոմ , ու ծխախոտ : Ինչպէս ըր 4000 հոգի են . ասոնց կէսը մեր ազգէն են , ու երկու եկեղեցի ունին , մէկը հին՝ մէկալը նոր : “ Եւսոն զարմացայ , կ'ըսէ պարոն Պոթուշանցի . չը , երբոր տեսայ ասոնց գեղեցիկ ու ընդարձակ դպրոցը , որուն մէջ 135 մանչ տղաք կը սորվին ազգային լեզուն՝ գրականութիւնն ու պատմութիւնը . . . Իւրիշ զատ դպրոց մըն ալ տեսայ որ աղջկանց համար է , ու լեցուն է աշակերտներով : Եւսոն դպրոցը բանալուն՝ առաջ տանելուն և ուրիշ պիտոյքը հոգալուն գլխաւոր օգնականն ու բարերարը եղած է Վասպար Կոլալ անունով ազնուական՝ պատկառելի ու առատածեռն պարոնը , և Պոթուշանցի Հայերը մէկ բերան կը վկայեն թէ աս բարերար մարդուն արդիւնքն է իրենց ուսումնասիրութիւնը : Իր հարստութեանը մեծ մասը աս բանիս ղենէն ետեւ՝ անբաւ դժուարութիւններ ալ քաշեր է ինչուան որ քաջութեամբ ամէն արգելքի ալ յաղթելով՝ իր վեհանախական վախճանին հասեր է . և ահա ասոր համար է որ անջնջելի է իր եղբարցը սրտին մէջ իրեն երախտեաց յիշատակը : Եւսոն տեսայ ան պատուական անձը . և ինքն է դպրոցին վերատեսուչը , ու մեծ քաջալերութիւն կուտայ անդադար վարժապետներուն ու աշակերտաց : Եւսոն իր թէ այսպիսի առատածեռն մարդիկ շատ ըլլային մեր ազգին մէջ ” :

Եւսոն վեհանախ ու առատածեռն ազգասիրաց մէկն ալ է ինքը պարոն Պոթուշանցի , որուն բարեսէր հոգին ու արդիւնքը մասնաւոր գովեստի ու յիշատակութեան արժանի է աս մեր օրագրիս մէջ :